



► ANALİZ / İRFAN TATLI

İNSAMER Araştırma Merkezi Araştırmacısı

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ, YERİNDE KALMA VE GÜVENLİ GÖÇ

KÜRESEL DURUM, TÜRKİYE'DE ARTAN RİSKLER VE COP31'E
YÖNELİK POLİTİKA ÖNERİLERİ

www.insamer.com
info@insamer.com



İNSAMER
İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Giriş

Göç, tarih boyunca savaşlar, çatışmalar, siyasi baskılar, ekonomik eşitsizlikler, toplumsal değişimler ve çevresel koşulların etkisiyle şekillenen çok boyutlu bir olgu olmuştur. İnsanların hareket etme veya bulundukları yerde kalma kararları çoğu zaman tek bir nedenden değil, birbiriyle bağlantılı koşullardan etkilenmektedir. Günümüzde iklim değişikliği de bu koşulları dönüştüren ve mevcut kırılganlıkları derinleştiren temel etkenlerden biri hâline gelmiştir. Bu nedenle iklim bağlantılı hareketlilik, göçün diğer nedenlerinden bütünüyle ayrı bir kategori olarak değil, çevresel tehlikelerin ekonomik, toplumsal ve siyasi koşullarla etkileşimi içinde değerlendirilmelidir.

İklim göçüne ilişkin yaygın anlatılar çoğunlukla seller, kuraklıklar, fırtınalar ve diğer afetler nedeniyle yaşadıkları bölgelerden ayrılmak zorunda kalan topluluklar üzerinden şekillenmektedir. Bu anlatılar iklim değişikliğinin sonuçlarını görünür kılmakla birlikte iklim değişikliği ile göç arasında doğrudan ve tek yönlü bir ilişki bulunduğu izlenimini oluşturabilmektedir. Oysa güncel araştırmalar, aynı iklim tehlikesinin farklı toplumsal ve ekonomik koşullarda dört ayrı sonuç ortaya çıkarabildiğini göstermektedir: (a) gönüllü göç, (b) zorunlu yer değiştirme, (c) gönüllü biçimde yerinde kalma ve (ç) ayrılmak istediği hâlde yeterli imkâna sahip olmadığı için hareket edememe. Bu nedenle iklim bağlantılı hareketlilik yalnızca göç eden kişilerin sayısı üzerinden değil, hanelerin ve toplulukların sahip olduğu yerde kalma veya hareket etme imkânları dikkate alınarak incelenmelidir.[1]

Bu ayrım, iklim politikalarının kapsamını ve kaynakların hangi gruplara yönlendirileceğini doğrudan etkilemektedir. Politikalar yalnızca göç eden topluluklara odaklandığında, toprağını, geçim kaynaklarını veya hane bireylerini korumak amacıyla bulunduğu yerde kalmayı tercih eden kişiler ile göçün maliyetini karşılayamadığı için riskli bölgelerden ayrılamayan topluluklar yeterince görünür olmamaktadır. 2026 Dünya Göç Raporu, göç edebilmenin mali kaynaklara, sosyal ağlara, bilgiye ve hukuki imkânlarla erişim gerektirdiğini ortaya koymaktadır. İklim tehlikeleri bazı durumlarda göçü artırmak yerine hanelerin hareket edebilmek için ihtiyaç duyduğu kaynakları azaltabilmektedir.[2] Bangladeş'te gerçekleştirilen 2026 tarihli ulusal ölçekli bir çalışma, uzun süreli kırdan kente iklim göçmenlerinin %67,3'ünün en yüksek servet diliminde bulunduğunu, iklim riskinin yüksek olduğu kırsal bölgelerde kalanların ise daha düşük servet gruplarında yoğunlaştığını göstermektedir.[3] Bu bulgular, iklim nedeniyle göç eden kişilerin en yoksul kesimlerden oluştuğu varsayımına da karşıtlık oluşturmaktadır. Hareketlilik, yeterli kaynaklara sahip haneler için bir uyum imkânı sunarken ekonomik ve toplumsal imkânları sınırlı gruplar yüksek riskli bölgelerde yaşamlarına devam etmek zorunda kalabilmektedir.

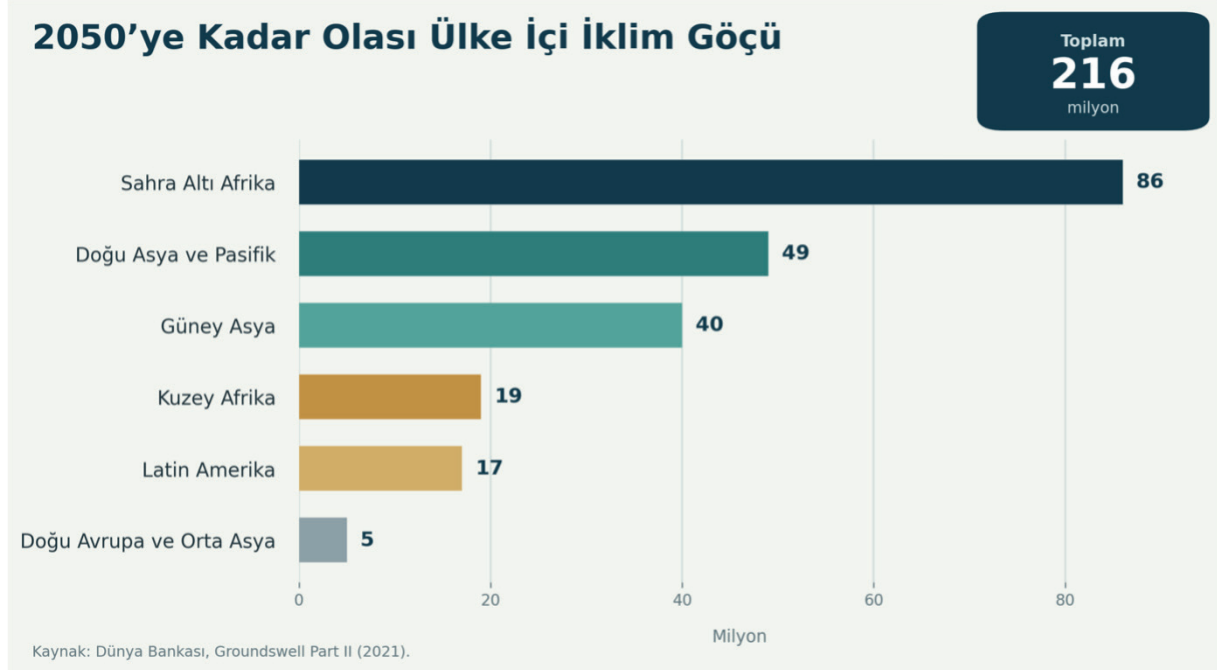
Bu analizde iklim bağlantılı hareketlilik, iklim tehlikeleriyle ilişkili gönüllü göçü, zorunlu yer değiştirmeyi ve planlı yeniden yerleştirmeyi kapsayan bir üst kavram olarak kullanılmaktadır. İklim göçmeni kavramı ise uluslararası hukukta tek ve bağlayıcı bir statüyü ifade etmemektedir. Bu nedenle farklı hareketlilik biçimleri; nedenleri, gönüllülük düzeyleri, süreleri ve ortaya çıkardıkları koruma ihtiyaçları bakımından birbirinden ayrılarak değerlendirilmelidir.[9][16]

Analizin temel savı, iklim bağlantılı hareketliliğin yalnızca çevresel tehlikelerin bir sonucu olmadığı; güvenli biçimde yerinde kalma, hareket etme ve kayıpların ardından yaşamını yeniden kurma imkânlarının eşitsiz dağılımı tarafından şekillendiğidir. Bu nedenle en görünür biçimde hareket eden nüfus, her zaman iklim riskine karşı en kırılgan grubu temsil etmemektedir.

İklim Göçü Verileri ve Projeksiyonları Nasıl Okunmalı?

İklim göçüne ilişkin tartışmaların temel metodolojik sorunlarından biri, farklı olguları ölçen göstergelerin aynı kavram altında değerlendirilmesidir. İç Göç İzleme Merkezinin (IDMC) afet kaynaklı ülke içi yer değiştirme verileri, belirli bir yıl içinde gerçekleşen hareketleri kaydetmektedir. Bu kapsamda, aynı kişiler birden fazla kez yer değiştirdiğinde her hareket ayrı bir olay olarak kayda girebilmektedir. Ayrıca deprem gibi iklim değişikliğiyle doğrudan ilişkili olmayan afetler de toplam içinde yer alabilmektedir. Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) verilerine göre 2024 yılında afetler, 163 ülke ve bölgede 45,8 milyon yeni ülke içi yer değiştirmeye yol açmıştır. Bu hareketlerin 25,2 milyonu fırtınalarla, 19,1 milyonu ise sellerle ilişkilidir. Aynı yılın sonunda afetler nedeniyle ülke içinde yerinden edilmiş durumda bulunan kişi sayısı 9,8 milyondur.[2] Yıllık hareket sayısı ile yıl sonunda yerinden edilmiş durumda bulunan nüfusun birbirinin yerine kullanılması, iklim bağlantılı hareketliliğin ölçeğinin hatalı yorumlanmasına neden olabilmektedir.

Dünya Bankası'nın Groundswell Raporu'nda, gerekli önlemlerin alınmaması durumunda 2050 yılına kadar altı bölgede 216 milyon kişinin ülke içinde göç edebileceği öngörülmektedir. Bu rakam gerçekleşmiş veya kaçınılmaz bir göç hareketini değil; su kıtlığı, tarımsal verim kaybı ve deniz seviyesindeki yükselme gibi yavaş gelişen etkiler altında ortaya çıkabilecek ilave ülke içi göçün kötümser senaryodaki üst sınırını göstermektedir. Projeksiyon, uluslararası göçü ve ani afetler sonrasında gerçekleşen tahliye veya yer değiştirme hareketlerini kapsamamaktadır. Aynı rapor, emisyonların önemli ölçüde azaltılması ve kapsayıcı, dirençli kalkınma politikalarının uygulanması hâlinde potansiyel hareketliliğin %80'e kadar azaltılabileceğini belirtmektedir.[4] Bu nedenle söz konusu projeksiyon, kaçınılmaz bir gelecek tahmini olarak değil, uygun iklim ve kalkınma politikalarının zamanında uygulanmasına yönelik bir uyarı olarak değerlendirilmelidir.



2050 yılına yönelik iklim göçü tahminleri 143 milyon ile 1,2 milyar kişi arasında değişmektedir. Tahminler arasındaki bu büyük fark, çalışmaların aynı olguyu ölçmemesinden kaynaklanmaktadır. Bazı çalışmalar iklim tehlikelerine maruz kalabilecek toplam nüfusu hesaplarken bazıları yerinden edilme riski taşıyan kişileri, ülke içinde göç etmesi beklenen nüfusu veya sınır aşan hareketleri esas almaktadır. Bu nedenle rakamlar karşılaştırılırken kullanılan tanımların, yöntemlerin ve coğrafi kapsamın dikkate alınması gerekmektedir.[2] Yüksek tahminler iklim bağlantılı hareketliliğin görünürlük kazanmasına katkı sağlasa da bağlamından koparılarak kullanıldığında iki temel soruna yol açabilmektedir. İlk olarak, iklim değişikliğinden etkilenen Küresel Güney toplumları topluca kuzeye göç etmesi beklenen homojen bir nüfus olarak sunulabilmektedir. Bu yaklaşım, iklim göçünü insani koruma ve uyum meselesinden ziyade bir sınır güvenliği sorunu hâline getirebilir. İkinci olarak, iklim bağlantılı hareketliliğin büyük bölümünün ülke sınırları içinde ve çoğunlukla yakın mesafelerde gerçekleştiği gözden kaçırılabilir. Dolayısıyla iklim göçmeni kavramı, etkilenen kişilerin korunma ihtiyaçlarını görünür kılabilirdiği gibi göç ve sınır politikalarının daha fazla kısıtlanmasını meşrulaştıran bir söyleme de dönüşebilmektedir.[5]

Küresel Görünüm: Kırılganlıklar ve Hareketlilik Biçimleri

Doğu Asya ve Pasifik ile Güney Asya, iklim bağlantılı nüfus hareketliliğinin yoğunlaştığı başlıca bölgeler arasında yer almaktadır. Tayfunlar, seller, kıyı erozyonu ve deniz seviyesindeki yükselme;

yüksek nüfus yoğunluğu ve kırılgan yerleşim koşullarıyla birleşerek yerinden edilme riskini artırmaktadır. IDMC verilerine göre 2025 yılında Doğu Asya ve Pasifik'te çatışma ve afetlerle bağlantılı toplam 19,6 milyon ülke içi yer değiştirme hareketi kaydedilmiştir. Filipinler, Çin ve Endonezya'yı etkileyen tayfunlar afet kaynaklı hareketlilikteki artışta belirleyici olurken çatışma kaynaklı hareketler de bölgede yeni bir düzeye ulaşmıştır. Güney Asya'da ise muson yağışlarının önceki yıllara göre daha ılımlı seyretmesi sonucunda afet kaynaklı ülke içi yer değiştirme hareketlerinin sayısı 4,6 milyona gerilemiştir. Ancak belirli bir yılda kaydedilen hareket sayısının azalması, bölgenin iklim tehlikelerine maruziyetinin veya uzun vadeli yerinden edilme riskinin azaldığı anlamına gelmemektedir.[6]

Sahra Altı Afrika'da kuraklık ve aşırı sıcaklıkların göç üzerindeki etkisi; yağışa bağımlı tarımsal üretim, arazi mülkiyetindeki eşitsizlikler, hayvancılık güzergâhlarının ve sulak alanların daralması, silahlı çatışmalar ve sosyal koruma sistemlerinin yetersizliğiyle birlikte şekillenmektedir. Dünya Bankasının 2050 projeksiyonunda en yüksek potansiyel ülke içi iklim göçü sayısının 86 milyon kişiyle bu bölgede öngörülmesi, yalnızca iklim tehlikesinin şiddetini değil, geçim kaynaklarının ve kamu hizmetlerinin kırılganlığını da yansıtmaktadır.[4] Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da ise artan su stresi, tarımsal üretimdeki kayıplar ve hızla büyüyen kentlerin sınırlı barınma kapasitesi iklim bağlantılı nüfus hareketliliğini etkileyen başlıca unsurlardır.

Küçük ada devletlerinde ve deniz seviyesine yakın kıyı bölgelerinde karşı karşıya kalınan kayıplar konut, altyapı ve geçim kaynaklarıyla sınırlı değildir. Ülke topraklarının bütünlüğü, kültürel miras, mezarlıklar ve mekan temelli toplumsal kimlikler de iklim değişikliğinin etkileri nedeniyle tehdit altındadır. Latin Amerika'nın kurak iklim koridorlarında ise iklim baskıları; şiddet, örgütlü suç ve devlet korumasının yetersizliğiyle birleşerek ülke içi hareketliliğin yanı sıra sınır aşan göç ve uluslararası koruma ihtiyacını da artırmaktadır.

2024 yılında Orta Amerika'dan Meksika'ya göç eden 87 kişiyle gerçekleştirilen bir araştırmada, katılımcıların %80'inden fazlası göçten önceki beş yıl içinde en az bir iklim olayı yaşadığını belirtmiştir. Katılımcıların %55'i dört veya daha fazla iklim tehlikesine maruz kaldığını bildirmiştir. Çevresel koşulların göç kararında rol oynadığını belirtenlerin yanı sıra katılımcıların %66'sı güvensizliği, %62'si şiddeti ve %54'ü işsizliği etkili nedenler arasında göstermiştir. Katılımcıların yalnızca %25'i herhangi bir devlet desteğine erişebilmiştir.[7] Sınırlı örneklem nedeniyle bu oranlar bölgedeki göçmen nüfusun tamamına genellenememekle birlikte bu bulgular, iklim tehlikelerinin tarımsal üretim kaybı, gıda ve suya erişimde yaşanan güçlükler, şiddete maruz kalma riski ve devlet korumasının yetersizliği gibi koşulları ağırlaştırarak göç kararlarını etkileyen bir risk çarpanı olarak işlediğini göstermektedir.

İklim değişikliğinin göç kararları üzerindeki etkisi, yalnızca kuraklık, sel veya aşırı sıcaklık gibi çevresel nedenlerin açıkça beyan edildiği vakalar üzerinden değerlendirilemez. İklim tehlikeleri geçim kaynaklarına zarar verebilmekte ve temel hizmetlere erişimi sınırlandırabilmektedir. Bu etkiler hane halkı borcunun artması, gelir kaybı ve sosyal koruma eksikliğiyle birleştiğinde kişilerin silahlı gruplara, şiddet aktörlerine veya farklı bağımlılık ilişkilerine karşı kırılganlığını artırabilmektedir. Ortaya çıkan koşullar, göç kararının yanı sıra hareketin zamanı, yönü ve biçimi üzerinde de etkili olabilmektedir. Bu konuyla ilgili yapılan araştırmalarda, mülakat ve görüşmelerde, resmî kayıtlarda ve uluslararası koruma değerlendirmelerinde yalnızca beyan edilen temel göç nedeni kaydedildiğinde iklim değişikliğinin etkileri ekonomik nedenler, aile birleşimi veya şiddet gibi kategoriler içinde görünmez hâle gelebilmektedir. Bu nedenle iklim ve çevre verilerinin menşe ülke bilgilerine, bireysel vaka değerlendirmelerine ve koruma kayıtlarına sistematik biçimde dâhil edilmesi gerekmektedir.[7]

Yerinde kalma da tek başına uyumun başarılı olduğuna dair bir gösterge değildir. Bazı haneler toprağını, geçim kaynaklarını veya toplumsal bağlarını korumak amacıyla yaşadıkları bölgelerde kalmayı tercih ederken bazıları göç maliyetini karşılayamadığı, bakım sorumluluklarını bırakamadığı, gerekli belgelere sahip olmadığı veya güvenli güzergâhlara erişemediği için hareket edememektedir. Bu nedenle gönüllü yerinde kalma ile istemsiz hareketsizlik, veri toplama ve politika yapım süreçlerinde birbirinden ayrılmalıdır.[1][2]

İklim değişikliği tek başına mülteci statüsü doğuran ayrı bir hukuki neden değildir. Bununla birlikte iklim tehlikelerinin çatışma, şiddet, ayrımcılık veya devlet korumasının yetersizliğiyle birleştiği durumlarda mevcut mülteci hukuku ve tamamlayıcı koruma mekanizmaları uygulanabilir hâle gelebilmektedir. Bu nedenle uluslararası koruma başvuruları yalnızca beyan edilen çevresel nedene göre değil, iklim etkilerinin zulüm, ciddi zarar ve geri gönderme yasağı bakımından doğurduğu sonuçlar dikkate alınarak değerlendirilmelidir.[17]

Tarihsel Süreklilik İçinde Günümüz İklim Hareketliliğinin Ayırt Edici Özellikleri

Çevresel koşullardaki değişimlerin nüfus hareketleri üzerindeki etkisi tarih boyunca gözlemlenmiştir. Bu alandaki araştırmalar; Buzul Çağı'ndan Orta Çağ'daki kuraklık dönemlerine, 1930'larda Kuzey Amerika'da yaşanan Dust Bowl felaketinden 1970'deki Bhola Siklonu'na kadar su ve gıda kaynaklarındaki değişimlerin ve yerleşim alanlarının yaşanabilirliğindeki bozulmanın insan hareketliliğini etkilediğini göstermektedir.[8] Bu tarihsel deneyim, göçün her durumda doğrudan

bir insani kriz olarak değerlendirilmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Uygun koşullarda hareketlilik, hanelerin ve toplulukların risklerini azaltmalarına, geçim kaynaklarını çeşitlendirmelerine ve daha güvenli yaşam alanlarına erişmelerine imkân sağlayan bir uyum stratejisi olabilir.

İklim ve çevre koşullarıyla bağlantılı hareketliliğin tarihsel geçmişi, günümüzdeki iklim göçünün kendine özgü nedenlerini ve sorumluluk ilişkilerini ortadan kaldırmamaktadır. Günümüzdeki hareketliliği önceki dönemlerden ayıran unsurların başında çevresel değişimin önemli ölçüde insan faaliyetlerinden kaynaklanması ve giderek hızlanması gelmektedir. Ayrıca iklim değişikliğine en fazla katkıda bulunan ülkeler ile iklim zararlarına en yoğun biçimde maruz kalan toplumlar arasında belirgin bir eşitsizlik bulunmaktadır. Ulus-devlet sınırları güvenli ve düzenli hareketlilik imkânlarını sınırlandırırken daha güvenli bölgelere erişim, artan arazi ve konut maliyetleri nedeniyle büyük ölçüde kişilerin gelir düzeyine bağlı hâle gelmektedir.

Uluslararası Politikalarda İklim Hareketliliği: Taahhütler, Uygulama Açıkları ve COP31

İnsan hareketliliği ile iklim değişikliği arasındaki ilişki, son on yılda uluslararası politika belgelerinde daha görünür hâle gelmiştir. Bu konu; 2013 yılında oluşturulan Varşova Uluslararası Kayıp ve Zarar Mekanizması, Paris Anlaşması'nın ardından kurulan Yerinden Edilme Görev Gücü, Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesi, Güvenli, Sistemli ve Düzenli Göç için Küresel Mutabakat ve Kayıp ve Zarar Fonu kapsamında ele alınmaktadır. Yerinden Edilme Görev Gücü, iklim değişikliğinin olumsuz etkileriyle bağlantılı yerinden edilmeyi önlemeye, mümkün olan durumlarda en aza indirmeye ve yerinden edilmenin sonuçlarına yönelik politikalar geliştirmeye devam etmektedir.[9] Bununla birlikte Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) 2026 raporu, mevcut politika ve uygulamaların henüz kapsamlı bir sistem dönüşümü meydana getirmediğini göstermektedir. İklim bağlantılı nüfus hareketliliğine yönelik çalışmalar farklı kurumlar ve politika alanları arasında parçalı biçimde yürütülmekte, müdahaleler çoğunlukla afet sonrasındaki insani ihtiyaçlara yoğunlaşmakta ve uzun vadeli yerel çözümler sınırlı kalmaktadır.[2]

Mevcut politika açığı yalnızca finansman yetersizliğinden kaynaklanmamaktadır. İklim finansmanının dağıtımında çoğunlukla emisyon azaltımı ve fiziksel altyapıya ilişkin göstergeler esas alınmaktadır. Buna karşılık iklim bağlantılı hareketliliğin kira desteği, bakım hizmetleri, işgücü piyasasına geçiş, kimlik ve diğer belgelere erişim ile topluluk bağlarının korunması gibi sosyal boyutları mevcut proje ve finansman modellerine yeterince dâhil edilememektedir. Benzer bir sorun yerel yönetimlerin rolünde de görülmektedir. Yerel yönetimlere sorumluluk aktarılırken

yeterli mali kaynak, veri erişimi ve planlama yetkisi sağlanmadığında yerel eylem söylemi, yetki ve kaynakla karşılanmayan yükümlülöklere dönüşebilmektedir.

Eylöl 2025 itibarıyla Kayıp ve Zarar Fonu için 790,24 milyon dolar taahhüt edilmiş, bu miktarın 397,74 milyon doları tahsil edilmiştir. Fonun 2025-2026 dönemindeki ilk uygulama safhası ise 250 milyon dolarla sınırlandırılmıştır.[10] Dolayısıyla sorun, yalnızca mevcut finansmanın yetersizliğiyle sınırlı değildir. Verilen taahhütlerin erişilebilir ve öngörülebilir kaynaklara dönüştürölmesi ve bu kaynakların iklim bağlantılı nüfus hareketliliğinin farklı aşamalarındaki ihtiyaçları karşılayacak biçimde kullanılabilmesi de temel politika sorunları arasında yer almaktadır.

Bu bağlamda, kasım ayında Antalya’da düzenlenecek 31. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı (COP31), iklim bağlantılı hareketliliğin uluslararası uyum ve kayıp-zarar gündemleriyle daha güçlü biçimde ilişkilendirilmesi için önemli bir fırsat sunmaktadır.[11] Bununla birlikte COP31’in bu alandaki başarısı, konunun yalnızca müzakere metinlerinde yer almasıyla değerlendirilmemelidir. Ulusal uyum planlarına hareketlilik ve iklim riskleri nedeniyle bulunduğu yerden ayrılamayan nüfusa ilişkin göstergelerin dâhil edilmesi, Kayıp ve Zarar Fonu bünyesinde yerinden edilmeyi önleme, güvenli hareketlilik ve kalıcı çözümleri birlikte destekleyen bir finansman mekanizmasının oluşturulması ve fon kararlarında etkilenen topluluklar ile göç alan yerel yönetimlerin temsil edilmesi somut ilerleme ölçütleri olarak kabul edilmelidir.

Türkiye’de İklim Bağlantılı Göç Hareketliliği: Artan Riskler ve Sınırlı Veri Kapasitesi

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2025 yılında 2.475.019 kişi iller arasında göç etmiş; 510.226 kişi göç nedenini “daha iyi konut ve yaşam koşulları” olarak ifade etmiştir.[12] Bununla birlikte söz konusu göstergeler iklim göçünün büyüklüğünü vermemektedir. TÜİK’in mevcut göç nedeni kategorileri; iklim şokunu, buna bağlı geçim kaybını, afet sonrasında tekrarlanan hareketleri ve hareket etmek istediği hâlde bunu gerçekleştiremeyen nüfusu birbirinden ayırmamaktadır. Bu nedenle Türkiye’de iklim bağlantılı göçün güvenilir bir ulusal toplamını mevcut istatistiklerden üretmek mümkün değildir. Veri eksikliği, iklim etkisinin bulunmadığını değil, bu etkiyi diğer göç nedenlerinden ayırtılabilecek ölçüm sisteminin henüz kurulmadığını göstermektedir.

Meteoroloji Genel Müdürlüğünün (MGM) verileri, Türkiye üzerindeki iklim baskısının belirginleştiğini ortaya koymaktadır. Türkiye’nin 2025 yılı alansal yağışı 414,9 milimetre olarak gerçekleşmiş; yağış miktarı 1991-2020 normalinin yüzde 27,6 altında kalarak son 61 yılın en düşük seviyesine gerilemiştir. Şanlıurfa, Kilis, Gaziantep ve Hatay çevresinde yağışlardaki azalma yer

yer %60'ı aşmıştır.[13] Buna karşılık 2026 yılının ilk dokuz ayında birçok bölgede yağışların yeniden artması, tek bir kurak yıl ile kalıcı göç arasında doğrudan bir nedensellik kurulamayacağını göstermektedir.[14] Şanlıurfa veya Konya kaynaklı mevsimlik tarım işçiliğinin ne ölçüde iklim bağlantılı olduğunu belirleyebilmek için ürün ve gelir kaybını, hane borçluluğunu, sulama olanaklarını, bakım sorumluluklarını ve hareket güzergâhlarını zaman içinde birlikte izleyen boylamsal araştırmalara ihtiyaç vardır.

Türkiye’de İklim Baskısı ve Göç Verisinin Sınırları

2,48 milyon

2025'te iller arasında göç eden kişi

Bölge	İklim Tehditleri	Göç Eğilimleri
İç Anadolu	Kuraklık, su kıtlığı	Kırsaldan kente göç artışı
Doğu Anadolu	Tarımsal verimsizlik	Genç nüfusun göçü
Güneydoğu Anadolu	Su kaynaklarının azalması	Tarımsal faaliyetlerin terk edilmesi

Kaynak: TÜİK İç Göç İstatistikleri 2025.

Türkiye'nin 2024-2030 İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı; su, tarım, kent, afet ve sosyal kalkınma alanları için önemli bir çerçeve sunmaktadır.[15] Ancak göç veren havzalar ile göç alan kentler aynı planlama zincirine bağlanmadığında tarımsal uyum kırsalda, sosyal destek afet sonrasında, konut politikası ise varış kentinde birbirinden kopuk kalmaktadır. Yerel yönetimler risk haritaları üretse bile işgücü, sosyal koruma ve tarım politikaları üzerindeki sınırlı yetkileri uygulama açığı yaratabilmektedir. İş dünyası da tesislere yönelik iklim riskini ölçerken tedarikçi çiftçilerin, mevsimlik işçilerin ve su yoğun üretimin bölgesel hareketlilik üzerindeki etkilerini değerlendirme dışında bırakabilmektedir. Şehir planlamasında ise güvenli arazi değerlerindeki artışın düşük gelirli grupları yeni risk alanlarına yöneltmesini önleyen konut ve arsa politikalarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Türkiye’de iklim bağlantılı hareketliliğe ilişkin araştırmalar, ülke genelinde verileştirmesi ve kanıtlanması zor bir göç toplamı üretmek yerine farklı bölgelerdeki hareketlilik mekanizmalarını izlemeye odaklanmalıdır. Konya Kapalı Havzası ve Güneydoğu Anadolu’da kuraklık, tarımsal gelir kaybı

ve mevsimlik işçilik; Ege ve Akdeniz kıyılarında yangınlar sonrasındaki geçici yer değiştirmeler; Karadeniz’de sel ve heyelanların yol açtığı tekrarlanan hareketler ve büyük kentlerde konut ile hizmetlere erişim bu araştırma gündeminin başlıca alanları olabilir. Bu çalışmaların, iklim tehlikesi ile göç arasında doğrudan nedensellik varsaymak yerine hane geliri, borçluluk, sosyal koruma, bakım sorumlulukları ve hareket güzergâhlarını zaman içinde birlikte izleme gibi noktalara odaklanması daha doğrulanabilir ve güvenilir verilerin elde edilmesi bakımından da faydalı olacaktır.

İklim Bağlantılı Hareketliliğe Yönelik Politika Öncelikleri

İklim sebepli göçe ilişkin politikaların temel amacı, insan hareketliliğinin bütünüyle önlenmesi olmamalıdır. Hareketliliği sınırlandırmaya dayalı politikalar, göçün iklim değişikliğine uyum sağlamadaki işlevinin zayıflamasına ve yeterli geçim, barınma veya korunma imkânına sahip olmayan toplulukların yüksek riskli bölgelerde yaşamaya devam etmesine neden olabilecektir. Bu alandaki politikaların başarısı; hanelerin güvenli ve sürdürülebilir koşullarda bulundukları yerde kalabilmesi, gerekli durumlarda hazırlıklı ve düzenli yollarla hareket edebilmesi ve yerinden edilme sonrasında haklarını, geçim kaynaklarını ve toplumsal bağlarını yeniden kurabilmesi üzerinden değerlendirilmelidir.

İklim bağlantılı nüfus hareketliliğine ilişkin ortak bir veri alt yapısının oluşturulması bu bağlamda geliştirilebilecek önemli mekanizmalardan biridir. Türkiye’de Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve Meteoroloji Genel Müdürlüğü (MGM); diğer ülkelerde ise ulusal istatistik, afet yönetimi ve meteoroloji kurumları, iklim bağlantılı nüfus hareketliliğinin izlenmesine yönelik ortak bir veri sistemi geliştirmelidir. Bu sistemde iklim tehlikesinin türü ve şiddetinin yanı sıra geçim kaynaklarında ve temel hizmetlerde meydana gelen kayıplar, tekrarlanan yer değiştirmeler ve riskli bölgelerden ayrılma imkânı bulunmayan nüfusun durumu birlikte izlenmelidir. Böylece iklim değişikliğinin göç kararları üzerindeki etkileri daha sağlıklı biçimde değerlendirilebilir ve iklim bağlantılı nüfus hareketliliği, genel ekonomik göç verileri içinde görünmez kalmaktan çıkacaktır.

Güvenli ve sürdürülebilir biçimde yerinde kalabilme kapasitesinin güçlendirilmesi de önemli politika başlıklarındandır. Tarım ve çevre alanında yetkili kamu kurumları, yerel yönetimler ve kooperatifler ve ilgili kuruluşlar; su kaynaklarının yönetimi, ürün çeşitliliğinin iklim koşullarına uyarlanması, tarım sigortası ve sosyal koruma politikalarını havza ölçeğinde bir araya getiren programlar geliştirmelidir. Bu programların başarısı yalnızca desteklenen kişi sayısı veya dağıtılan kaynak miktarı üzerinden ölçülmemelidir. Nitekim, Türkiye’de gerçekleştirilen bazı program, proje ve hibelerin bu şekilde ölçülerek analiz edildiği görülmektedir. Bunlara ilaveten, iklim olayları nedeniyle terk edilen tarım arazilerindeki, afet sonrasında artan hane borçluluğundaki ve zorunlu

göç oranlarındaki değişim de değerlendirmeye dâhil edilmelidir. Böyle bir yaklaşım, yerinde kalmayı her koşulda olumlu bir sonuç olarak kabul etmek yerine, hanelerin kalma kararının güvenli, gönüllü ve ekonomik açıdan sürdürülebilir olup olmadığının belirlenmesini sağlamak için oldukça önemlidir.

Bunların yanı sıra, güvenli ve düzenli nüfus hareketliliği imkanlarının geliştirilmesi, iklim kaynaklı göçlerdeki mağduriyetlerin ve insani krizlerin azaltılmasında önemli bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır. İklim tehlikeleri nedeniyle göç etmek zorunda kalan kişilerin güvenli ve düzenli yollarla hareket edebilmesi için ilgili kurumlar arasında iş birliği sağlanmalıdır. Bu kapsamda geçici veya kalıcı çalışma izinleri düzenlenmeli, mesleki yeterliliklerin farklı bölgelerde ve ülkelerde tanınması kolaylaştırılmalı ve afetlerden etkilenen kişilere belirli sürelerle yasal kalış hakkı verilmelidir. Ayrıca sağlık, emeklilik ve sosyal yardım gibi hakların göç sonrasında da devam etmesi güvence altına alınmalıdır.

İklim kaynaklı göçlerin genellikle kırsal alanlardan kentlere doğru gerçekleştiği göz önüne alındığında, göç alan ve/veya göç alma potansiyeline sahip şehirlerin bu tür iklim kaynaklı nüfus hareketliliklerine hazırlanması da oldukça önemlidir. Yerel yönetimler ve şehir plancıları, iklim değişikliği nedeniyle gelecekte ortaya çıkabilecek nüfus hareketlerini kentsel planlamada dikkate almalıdır. Göç alması beklenen şehirlerin konut, ulaşım, istihdam, sağlık ve sosyal hizmet kapasitesi, 2030 ve 2050 yıllarına ilişkin iklim senaryolarına göre planlanmalıdır. Yüksek afet riski taşıyan alanlarda yeni yapılaşma sınırlandırılmalı, düşük gelirli haneler için erişilebilir konut imkânları artırılmalı ve göç alan mahallelerdeki temel hizmet eksiklikleri giderilmelidir. Bu alandaki politikalar yalnızca yeni konut yapımına odaklanmamalı; güvenli barınma, istihdam ve kamu hizmetlerine erişimi birlikte ele almalıdır.

Bu yönde atılacak en önemli adımlardan biri de COP31 kapsamında iklim kaynaklı nüfus hareketliliklerine yönelik özel fon ve finansman kaynakları sağlanmasıdır.

İlgili başkanlıklar ve Kayıp ve Zarar Fonu Kurulu, iklim bağlantılı hareketliliğe yönelik özel bir finansman mekanizması oluşturmalıdır. Bu mekanizma; insanların güvenli koşullarda bulundukları yerde kalmasını sağlayacak çalışmaları, göçün kaçınılmaz olduğu durumlarda ise güvenli göç imkânlarını ve yerinden edilme sonrasındaki uzun vadeli çözümleri desteklemelidir. Finansmana yerel yönetimlerin ve yerel kuruluşların doğrudan erişebilmesi sağlanmalı, etkilenen topluluklar karar süreçlerine dâhil edilmelidir. Oluşturulacak mekanizmanın yerel aktörlere doğrudan aktarılan kaynakların payı, karar süreçlerindeki temsil gruplarının çeşitliliği ve desteklenen hanelerin güvenli barınma ile sürdürülebilir geçim imkânlarına erişimi gibi kriterler üzerinden başarı ve verimlilik değerlendirilmesi yapılmalıdır.

Sonuç

İklim bağlantılı hareketliliğin gelecekte ortaya çıkması beklenen büyük ve kontrolsüz bir nüfus hareketi olarak sunulması, meselenin görünürlüğü artırsa da sorunun nedenlerinin ve uygun politikaların yanlış belirlenmesine yol açma eğilimindedir. Mevcut bulgular, iklim değişikliğinin göçü tek başına açıklamadığını göstermektedir. İklim tehlikeleri; geçim kaynaklarındaki kayıplar, çatışma ve şiddet, araziye erişim, bakım sorumlulukları, konut koşulları, sınır politikaları ve devlet korumasının yetersizliğiyle birlikte göç kararlarını şekillendirmektedir. Bu nedenle iklim kaynaklı nüfus hareketliliği yalnızca toplumsal kırılganlığın bir sonucu olarak değil, aynı zamanda iklim değişikliğine uyum sağlamayı mümkün kılan bir kapasite olarak değerlendirilmelidir. Ancak bu kapasite toplum içinde eşit biçimde dağılmamaktadır. Yeterli mali ve sosyal imkânlara sahip kişiler hareketlilik yoluyla daha güvenli bölgelere ulaşabilirken yoksul ve korunmasız gruplar iklim riskinin yüksek olduğu bölgelerde kalmak zorunda kalabilmektedir.

İklim bağlantılı hareketliliğe yönelik politikalar üç temel sonucu birlikte değerlendirmelidir: (a) önlenen zorunlu yer değiştirmelerin sayısı, (b) güvenli ve hak temelli yollarla hareket edebilen kişilerin durumu ve (c) bulunduğu yerde kalmayı özgür iradesiyle tercih edebilen nüfusun oranı. Yalnızca yer değiştirmeyi azaltmaya odaklanan politikalar hareketliliği baskılayarak risk altındaki toplulukların güvenli bölgelere erişimini sınırlandırmaya neden olabilmektedir. Sadece güvenli göç yollarını geliştiren politikalar ise insanların bulundukları yerde yaşamaya devam edebilmesi için gerekli uyum, sürdürülebilirlik ve kalkınma faaliyetlerini ve yatırımlarını geri plana itme riski taşımaktadır. Fiziksel altyapıya odaklanan ancak gelir, barınma ve sosyal koruma eşitsizliklerini dikkate almayan uygulamalar ise mevcut kırılganlıkların yeni yerleşim alanlarında da devam etmesine neden olma potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle COP31 ve ulusal iklim programlarının başarılı olması, iklim bağlantılı nüfus hareketliliğinin politika belgelerinde tanınmasının ötesinde değerlendirilmelidir. Buradaki temel ölçüt; iklim kaynaklı tehditler nedeniyle göç etme potansiyeline sahip toplulukların güvenli biçimde yerinde kalabilme kapasiteleri, gerekli durumlarda düzenli göç hareketi gerçekleştirebilme kabiliyetleri ve yerinden edilme sonrasında yaşamlarını yeniden kurabilme seçeneklerinin yeterli kaynak, yetki ve hesap verebilirlik mekanizmalarıyla desteklenmesi olmalıdır.

Kaynakça

- [1] UK Government Office for Science. Foresight: Migration and Global Environmental Change: Future Challenges and Opportunities. London: Government Office for Science, 2011.
- [2] McAuliffe, Marie ve Pablo Ceriani Cernadas, ed. World Migration Report 2026. Geneva: International Organization for Migration, 2026, ss. 127-149.
- [3] Ahmed, Bayes, Md Izazul Haq ve Roquia Salam. "In Search of Climate Migrants: A Journey from Crisis to Opportunity." Climate and Development (2026). <https://doi.org/10.1080/17565529.2026.2694724>.
- [4] Clement, Viviane, Kanta Kumari Rigaud, Alex de Sherbinin vd. Groundswell Part 2: Acting on Internal Climate Migration. Washington, DC: World Bank, 2021. <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/2c9150df-52c3-58ed-9075-d78ea56c3267>.
- [5] Mayer, Benoit. The Concept of Climate Migration: Advocacy and Its Prospects. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016.
- [6] Internal Displacement Monitoring Centre. Global Report on Internal Displacement 2026. Geneva: IDMC, 2026. <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2026/>.
- [7] Kerwin, Helen. Climate Change and Migration from Central America: Insights from Migrants in Mexico - Executive Summary. Berkeley: Human Rights Clinic, University of California Berkeley School of Law ve Instituto para las Mujeres en la Migración, 2026.
- [8] Romadhona, Mochamad Kevin, Sri Endah Kinasih, Eni Sugiarti, Rachmat Dimas Oktafenanda ve Seokkyu Kim. "Time to Travel: Climate Migration in the Course of History." Cogent Social Sciences 12, no. 1 (2026): 2656564. <https://doi.org/10.1080/23311886.2026.2656564>.
- [9] United Nations Framework Convention on Climate Change. "Human Mobility, Including Migration, Displacement and Planned Relocation." Task Force on Displacement. Erişim tarihi: 20 Temmuz 2026. <https://unfccc.int/process/bodies/constituted-bodies/WIMExCom/TFD>.
- [10] Fund for Responding to Loss and Damage. Annual Report of the Board of the Fund for Responding to Loss and Damage to COP30 and CMA7. 2025. https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cop2025_10a1_cma2025_14a1_adv.pdf.
- [11] United Nations Framework Convention on Climate Change. "The Road to Antalya." 2026. <https://unfccc.int/cop31/the-road-to-antalya>.
- [12] Türkiye İstatistik Kurumu. "İç Göç İstatistikleri, 2025." 14 Temmuz 2026. <https://veriportali.tuik.gov.tr/tr/press/58139>.
- [13] Meteoroloji Genel Müdürlüğü. 2025 Yılı Yağış Değerlendirmesi. Ankara: MGM, 2026. <https://www.mgm.gov.tr/FILES/arastirma/yagis-degerlendirme/2025yagisdegerlendirmesi.pdf>.

- [14] Meteoroloji Genel Müdürlüğü. “2026 Su Yılı 9 Aylık Alansal Kümülatif Yağış Raporu.” Güncelleme 20 Temmuz 2026. <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/yagis-raporu.aspx?b=k>.
- [15] Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı 2024-2030. Ankara, 2024. https://iklim.gov.tr/db/turkce/icerikler/files/İklim%20Değişikliğine%20Uyum%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Plan_%202024-2030.pdf.
- [16] Intergovernmental Panel on Climate Change. Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Cambridge: Cambridge University Press, 2022.
- [17] United Nations High Commissioner for Refugees. Legal Considerations Regarding Claims for International Protection Made in the Context of the Adverse Effects of Climate Change and Disasters. Geneva: UNHCR, 2020. <https://www.refworld.org/docid/5f75f2734.html>.



İNSAMER
İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

www.insamer.com